

Anmeldelser

Emil Lütken (red.): Månedens fugl (94 sider, 23 farve- og 45 sort-hvide fotos, talrige tegninger af Jon Fjeldså). Rhodos Natur-bibliotek, 1977. Pris kr. 48,50.

Titlen på denne bog forekommer ikke umiddelbart indlysende, men hvis man er læser af tidsskriftet *Naturens Verden*, vil man vide, at bogen er et genoptryk af en fast rubrik i tidsskriftet med dette navn, men det fremgår ikke af bogen. Med lidt god vilje kan man godt sætte de enkelte kapitler i forbindelse med de respektive måneder.

Indholdet består af en række originale iagttagelser over fugles adfærd og økologi, og der er flere meget interessante bidrag, f.eks. Lütkens helt fremragende ynglebiologiske studier over Isfuglen, med farvebilleder taget inde fra redehulen. Af de emner der behandles kan desuden nævnes: floklivets betydning, fødevalg og fourageringsteknik, pardannelsesceremonier, kampadfærd, biotopkrav, sangens biologiske betydning, konkurrenceforhold, trækforhold m.m.

Desværre er mange af farvefotografierne totalt mislykkede ved reproduktionen, og et smukt billede af Havterne er blevet til en Fjordterne (side 46). Jon Fjeldså's tegninger er som altid fulde af liv og originalitet.

Bogen kan varmt anbefales til den, der interesserer sig for mere end blot fuglenes udseende og forekomst, men ref. ville have foretrukket en anden titel.

BPN

Gunnar Rønn: Ørnens Dagbog. *The Eagle's Diary*. Nagtoragdlup uvdlorisutai. (77 pp., mange fotografier). Det Grønlandske Forlag 1977. Pris kr. 43,25.

Overlæg Rønn, mangeårigt medlem af Grønlands ornithologiske Forening, og også bestyrelsesmedlem i flere år, blev i februar 1974 udsat for en mærkelig oplevelse, idet han tog en anskudt Havørn i pleje i sit hjem »Sanak« i Godthåb. Bogen omhandler denne begivenhed. Det er en læseværdig og fornøjelig skrevet skildring af en spændende periode, da Rønn stillede et værelse i sit hjem til disposition for den syge ørn. Vi følger den dag for dag, idet dens sygejournal er skrevet af den kyndige overlæg som en klinisk redegørelse, hvor hver dag

beskrives, fulgt af oplysninger om kost, defækation, m.m., en behandling der til slut fører til helbredelse. Man ser også på røntgenbilleder af ørnens skelet, at dens armknogler var brækket af et skud hagl. Men som sagt kommer ørnen sig fuldstændig, og da udskrivningen fra plejehjemmet finder sted, kan patienten uden vanskelighed bruge vingerne og vende tilbage til sin frie tilværelse. Det var en god gerning at få denne syge fugl restitueret, især når man betænker, at det drejer sig om en art, der er sjælden alle vegne i verden. Rønn havde da også den tilfredsstillende, at ørnen i dagene, der fulgte efter udskrivningen, vendte tilbage og i store kredse fløj tæt forbi ham som for at sige en sidste tak til sin velgører.

Bogen er lille, er hurtig læst, men teksten gengives på tre sprog, dansk, grønlandsk og engelsk, således at beretningen også kan blive kendt i videre kredse. Der er smukke fotografier af plejebarnet, siddende og flyvende, i dette opusculum, der virkelig fortæller en god og sand historie.

Finn Salomonsen

Colin Harrison: Europas fugles reder, æg og unger. En felthåndbog ... på dansk ved Jon Fjeldså. Tegninger af P. og A. Burton samt af R. Piller, fotografier af F. Greenaway (392 sider hvoraf 64 farvetavler, talrige tekstfigurer). — Gads Naturbøger. G.E.C. Gad, København 1977. Pris hft. kr. 80,50, indb. kr. 97,75.

Billedmaterialet er det samme som i den engelske originaludgave (London 1975, anm. af ref. i *Danske Fugle* 27: 91, 1975). Teksten er hovedsagelig oversættelse, men tilpasset danske forhold, og der er taget mere hensyn til ikke-engelsk litteratur end i den oprindelige fremstilling. Det er en smuk lille bog, og det meste af den kan bruges; men visse områder og punkter i den kan der rettes væsentlig kritik mod. I forordet nævnes »F. C. R. Jourdain vel endnu uovertrufne »Handbook of British Birds«,« det er forkert citat af Witherby's berømte håndbog, hvor afsnittene om »Breeding« er skrevet af Jourdain.

Bogen har forskellige indledningsafsnit på sammen 33 sider. Man starter med de sædvanlige advarsler mod indsamling af fugleæg og ufornuftig færdsel i yngleterrænerne, der med nutidens turisme kan afstedkomme betydelige skader, måske større end dem, samlerne har fået ord for, hvad enten de har drevet deres virksomhed legalt eller illegalt. Det anføres, at kendskabet til europæiske fugleæg nu har »nået et stadium, hvor meget lidt kan tilføjes. Fra et videnskabeligt synspunkt kan den private ægsamling derfor ikke længere forsvares«. Talrige gamle ægsamlinger er efterhånden havnet på forskellige museer, hvor interesserede kan arbej-

de med dem; men 1900-tallets nedvurderinger af dette emne har sat deres spor. Hvad ungerne angår, nævner den danske udgaves bearbejder, at museernes materiale gennemgående er sparsomt. I denne forbindelse kan det dog fremhæves, at hans ekspertise på dette felt har bevirket, at ugebeskrivelser af 12 arter, som ikke er med i den engelske bog, findes i den danske.

Fremstillingen dækker de samme landstrækninger som Fitter-Parslow-Heinzel: Felthåndbog over fuglene i Europa (cf. Dansk orn. Foren. Tidsskr. 67: 74-75, 1973); ud over Europa inddrages det transkaspiske lavland, Persien og de vest herfor liggende dele af Asien samt Afrika nord for Sahara. Der er omtaler af 588 fuglearter, som yngler i dette område, og det nævnes, at ægtavlerne viser figurer af samtlige former med undtagelse af 8, der enten er meget sjældne, forekommer helt ude i randzonerne eller har ukendte æg. Dette er taget fra den engelske tekst; men hvilke 8 arter, det drejer sig om, forekommer problematisk, idet der er 34 artomtaler uden tilsvarende ægbilleder. Heraf er dog de 20 nævnt i tavleteksterne i tilknytning til nærbeslægtede former, heriblandt den eneste i materialet, en ugle, hvis æg ikke synes at være beskrevet. 9 er faunafremmede fugle med forsætligt eller tilfældigt etablerede bestande i Europa, altså tilhørende samme kategori som Kanadagåsen, hvis æg er afbildet. Af de resterende 5 er 3 med på ungetavlerne; ligesom de sidste 2, Ismågen og en persisk sanger, hører de til »randarterne«.

En række bestemmelsesnøgler til reder, æg og unger skal ikke kommenteres ud over, at dele af dem nok kan være vanskelige at udnytte uden indsigt i emnet.

Et 15 sider stort afsnit med praktiske oplysninger om bogens indhold er en velskrevet og fyldestgørende oversigt, illustreret med gode tegninger, hvoraf dog figurer af den redefaste gråspurveunge er kaldt redeflyende i underskriften. Den slags meningsforstyrrende sjusk bør undgås, selv om det undertiden er svært. På en anskuelig skitse af forskellige ægformer bruges bl.a. betegnelserne pyri-form og sfærisk. Den første kategori kunne lige så godt kaldes pæreformet, hvilket også nævnes i den tilsvarende tekst, og sfærisk kunne med fordel være kaldt kugleformet.

Hovedteksten, hvor de enkelte arter er behandlet i systematisk rækkefølge, fylder 211 sider. Stoffet om de forskellige grupper indledes med nogle almen oplysninger; under artomtalerne findes korte beskrivelser af geografisk udbredelse, som ikke nævnes i den engelske udgave, endvidere af artens økologiske krav, rede, yngletid, æg, rugetid, unge og ungetid, og der er henvisninger til tavler, hvor æg og/eller unger er afbildet. Der er dog lidt inkonsekvens vedrørende de arter, hvis æg ikke er afbildet, men nævnt i billedteksterne sammen med nærbeslægtede typer, og henvisning til gulsurveægget er faldet ud i både tekst og index; en figur af dette vises på tavle 63 fig. 8, men her kaldet Hvid-

kindet Værling, hvis æg er fig. 9 på samme tavle. Forøvrigt er disse 2 værlinger så nært beslægtede, at deres æg formentlig er uskelnelige i praksis.

Spredt i hovedteksten findes adskillige tegninger, dels instruktive, skematiske gengivelser af unger med karakteristiske mønstre, dels tegninger af reder, som brugere uden lidt forhåndskendskab til fuglereder næppe bliver stort klogere af. Et par reder af Høgesanger og Rødrygget Tornskade kunne være næsten hvidsomhelst inden for kategorien åbne spurvefuglereder i grene, og det samme kan siges om en hedelærkerede, bortset fra at den ligger på jorden. 3 æg i en fordybning med småsten og muslingskaller ville have været mere typisk for Strandskaden end tegnerens rist af stive strå, som 4 æg balancerer på. I en løvsangerrede ses et par æg, men ikke de fjer, denne fugl udfører sin rede med, og halemejsereleden kunne med fordel være anbragt i en mindre spinkel staffage, hvor den havde haft chance for at blive siddende i moderat blæsevejr.

Ved æggene opgives antal, form, skalstruktur, farve og mål, undertiden, men ikke konstant, skaltykkelse. Sidstnævnte værdier er ikke med i den engelske udgave; i kontrollerede tilfælde er de identiske med tallene i Schönwetter-Meise's *Handbuch der Oologie* (Berlin 1960 ff.).

Endvidere et par ord om de benyttede danske fuglenavne, der er de samme som i den danske udgave af Fitter *et al.*s ovenfor nævnte felthåndbog. Betegnelsen Namaquadue slår forhåbentlig ikke igennem for den lille Kapdue, der er velkendt på det europæiske fuglemarked, ikke at forveksle med en i de sydlige have udbredt stormfugl. På engelsk har de været kaldt henholdsvis Cape Dove og Cape Pigeon; på dansk er de begge blevet til Kapduer, og de har trivedes sammen navnemæssigt gennem menneskealdre uden at komme i særlig konflikt med hinanden. Navnet Solfugle for Nektarfuglene synes at være kommet for at blive, måske støttet af større alment kendskab til dem efter 2. Verdenskrig på grund af Afrika-turisme m.v.; men for danske fugleholdere er Solfuglen den østasiatiske timalie, som også har været kaldt Kinesisk Nattergal. At Helena-astrilden har mistet sit stumme d i den danske betegnelse, kan skyldes demonstration af ret til ortografisk frihed; men det systematiske navn er *Estrilda astrild* L.

I hovedteksten findes endvidere ungetavlerne, 16 ialt; det er vel udførte og smukt reproducerede, farvelagte tegninger, som kan bruges efter hensigten. På dette punkt kniber det med de 48 ægtavler, som er samlet bag i bogen. Det er farvefotografier, og en bruger uden indblik i oologiens mysterier vil nok sige, at figurerne tager sig smukt ud på den hvide baggrund. Den reproduktionsmæssige side af sagen er der heller ingen grund til at anke over; men den benyttede farvefilm synes ikke at have opfyldt selv de rimeligste krav til nøjagtighed, specielt med hensyn til blå og grønt. Blå og hvide æg virker støvede, og grønne æg er håbløst forkerte, mere eller mindre olivenfarvede eller brune. Dette er særlig

grelt ved andefuglene, som dette billedmateriale må kaldes uanvendeligt til. En tavle med rededun, der ofte er nødvendige ved bestemmelser af andefugleæg, ville have været ønskelig. En sådan findes forholdsvis let tilgængelig i F. B. Kirkman & F. C. R. Jourdain: *British Birds* (London 1930, senere optryk findes), hvor den supplerer 2 tavler med omrids af andefugleæg og forøvrigt en lang række af andre ægbilleder, der skyldes danskeren Henrik Grønvold (1858-1940, cf. *Dansk orn. Foren. Tidsskr.* 34: 56-60, 1940), måske den ornithologiske oologis hidtil bedste illustratør. Tavler med småfjer fra andefuglereeder, som også har væsentlig betydning i denne forbindelse, findes i *Handbook of British Birds*, bd. 3.

Et par fejlbenævnelser, som er gået igen fra den engelske originaludgave, må også noteres. På tavle 34 er fig. 3 et perlehøneæg og ikke som angivet et frankolinæg, der antagelig er vist som fig. 5 og benævnt Perlehøne. På tavle 52 er der byttet om på isfugleæggene. Ægget af vor Isfugl er i alt fald det mindste af de 3 afbildede, som her har fået tildelt navnet på den største af de 3 interesserende arter Smyrnaisfuglen. Hvis der er brugt normale modeller ved de fotografiske optagelser, og det må nok anses for sandsynligst, er der også sket ombytninger ved Sølv- og Purpurhejre på tavle 20 og ved Hvid og Sort Stork på tavle 21. Æg af Hvid Stork er i alt fald gennemsnitlig større end æg af Sort Stork, og sølvhejreæg, der vist må anses for uskelnelige fra fiskehejreæg, er større end purpurhejreæg. At talsignaturen ved 3 bynkefuglearter er faldet ud i teksten til tavle 58, er til at bære.

Løpp.

John Gooders: *Fuglelokaliteter i Europa*. På dansk ved Bent Pors Nielsen. (334 pp., 25 fotografier, 26 oversigtskort og 27 kortskitser). Jørgen Paludans Forlag 1977. Pris kr. 82,50.

John Gooders' bog »Where to watch birds in Britain and Europe« foreligger i dansk oversættelse i bekvemt format og tjener som et godt supplement til de håndbøger, der i forvejen findes om bestemmelse og udbredelse af fuglene i Europa.

Bogen giver en god og let overskuelig oversigt fra land til land over seværdige fuglelokaliteter. Den er ajour-ført med de seneste nyheder som f.eks. nyindvandring af Sortspætte og Svaleklire i Nordsjælland, Lille Sejler i det sydlige Andalusien og Fiskeørn i Skotland.

Hvert land har indledningsvis et oversigtskort, hvor de omhandlede lokaliteter er angivet med et nummer, der henviser til navnet, som omtales i den efterfølgende tekst i alfabetisk orden. Forud for lokalitetsbeskrivelsen er der en fortegnelse over det pågældende lands ornithologiske foreninger, museer m.v. samt en litteraturfortegnelse over de

vigtigste fuglebøger for området. Hver lokalitet er beskrevet med beliggenhed, udseende, trafikforbindelser, overnatningsmuligheder, evt. adgangsbe- grænsninger og henvendelsessteder for besøgstilla- delse. Der gives en kort beskrivelse af fuglefaunaen, samt på hvilke årstider de pågældende arter træffes og i nogle tilfælde i hvilket antal de forefin- des.

Denne iøvrigt udmærkede bog skæmmes desværre af en del mangler og fejl. Det er beklageligt, at lande som Rusland, Østtyskland og Albanien ikke har formået at blive omtalt. Det er endvidere irriterende at højde- og flademål ikke er blevet konverteret til henholdsvis meter og km². På oversigtskortene har der indsnæget sig et par alvorlige fejl, således er for Danmarks vedkommende Christiansø anbragt midt i Rold Skov, og ved Sverigeskortet er Ljungen nævnt neden under Blekinge. De 25 fotografier kunne simpelthen undværes, de er anbragt som hø og hakkelse uden nogen som helst form for systematik og disposition eller relevans til teksten. Nogle af dem er endda taget langt uden for Europas grænser og af fugle, som ikke engang er karakteristiske for området, som f.eks. Storskråpe og Mellemkjove. I stedet for disse fotos burde man have ofret lidt mere på kortskitser eller landskabsbilleder.

Bogen mangler også et overblik over de faunatyper, der karakteriserer de enkelte lande eller land- områder, idet man i nogen grad burde sætte sig ud over landegrænserne. Der kunne f.eks. redegøres for den boreale faunatype for den skandinaviske halvø og Finland, den mediterane for området syd for Alperne og den atlantiske for Vest-Norge, Færøerne, Island og dele af De britiske Øer. Desuden lægger bogen for stor vægt på rariteter på bekostning af almene faunabeskrivelser. Eksempelvis kan nævnes Sardinien, hvor det at søge efter Hvidhovedet And og Sultanshøne er en højst tvivlsom affære, hvorimod man i stedet burde have fremhævet det væld af sangere — næsten alle Middelhavszo- nens arter —, der forekommer i makien samt de mange lærker fordelt på 5 arter, der hænger i luf- ten i det mere åbne terræn.

Bogen kan varmt anbefales til folk, der ønsker at rejse ud for at komplettere deres personlige artsliste med nye krydser, men som karakteristik af lokal- faunaer er den ikke anvendelig.

Erik Hansen

Lars Jonsson: *Fugle i naturen*. På dansk ved Poul Hald-Mortensen. I: Skov, park og have. (126 sider, mange farveillustrationer, 105 udbredelseskort). II: Hav og kyst (127 sider, mange farveillustrationer, 93 udbredelseskort). Gyldendals grønne håndbøger, 1977. Pris kr. 34,50 pr. bind.

Dette er de første to bind i en serie på ialt fem bind, som vil behandle alle de i Europa ynglende eller regelmæssigt forekommende fuglearter. Værket er oversat fra svensk.

Forfatteren har valgt at bryde med den traditionelle, systematiske opbygning, som hidtil har domineret felthåndbøger om Europas fugle. I stedet søger han at præsentere arterne efter deres tilknytning til bestemte fælles miljøer eller biotoper. Det giver problemer, som forfatteren også selv gør opmærksom på i forordet til første bind. Dobbeltomtaler af nogle arter undgås da heller ikke, og allerede i bind to må en række arter udelades af hensyn til den praktiske opbygning af bindene, d.v.s. fordelene ved at præsentere beslægtede fugle i samme bind. Og så er han tilbage i den systematiske opbygning.

Især for den uerfarne fuglekikker vil det sikkert være svært at finde rundt i de fem forskellige bind. Det kræver en forhåndsviden om fuglens biotopvalg at gøre sit opslag i det rette bind.

Værkets styrke ligger så absolut i den unge Lars Jonssons meget smukke og livfulde illustrationer. Teksten fortæller derimod intet nyt.

Kan De lide at se på smukke afbildninger af fugle, så vil dette værk utvivlsomt tiltale Dem, men som felthåndbøger kan serien ikke anbefales. Den gode, gamle »Europas Fugle« indtager stadig førstepladsen på listen over felthåndbøger.

Kjeld Hansen

R. K. Berndt & D. Drenckhahn: *Vogelwelt Schleswig-Holsteins*. 1. Band (Seetaucher bis Flamingo) (240 sider, mange sort-hvide fotografier, figurer og tabeller). Selbstverlag: Ornithologische Arbeitsgemeinschaft, 23 Kiel, Beselerallee 22, 1974. Pris DM 26.00.

Denne bog kom næsten samtidig med en anden bog om Slesvig-Holstens fugle verden, nemlig G. Schmidt og K. Brehm's »Vogelleben zwischen Nord- und Ostsee« (anmeldt DOFT 1975, s. 152). Modsat denne er »Vogelwelt Schleswig-Holsteins« lagt op til at være et flerebinds værk, hvoraf det foreliggende behandler Lommer-Flamingo, ialt 35 arter. Bind 2 er endnu ikke — nu 3 1/2 år senere — udkommet.

Værket, der har en medarbejderstab på 16 ornitologer, må siges at være banebrydende inden for avifaunistikken. Som andre oversigter over mindre regioners fugleliv, beskriver det udbredelse, bestandsændringer og -størrelser, forekomststeder og -steder og for de sjældnere arter nævnes de enkelte fund, men disse data udgør kun en mindre del af hele værket, og de får aldrig karakter af opremninger. Alle rådata bliver analyseret og fortolket.

Hovedvægten ligger på de almindeligere arters økologi med en udførlig behandling af deres bio-

top- og habitatvalg, ynglebiologi, bestandstætheder, fældning, træk m.m. Vi får her en mængde originale data og hypoteser, som man ellers normalt skal finde i tidsskriftslitteraturen. Afsnittene om lappedykkerne omfatter således et 30 sider langt afsnit, hvor de 4 ynglende arters økologi sammenlignes i et stykke avanceret komparativ økologi. Ligeledes rummer f.eks. det 22 sider lange afsnit om Fiskehejren en mængde nye oplysninger om artens biologi.

I enkelte tilfælde er man dog måske gået for vidt i forsøgene på at analysere og dissekere naturen. I det indledende afsnit opsplattes naturen og fuglelivet således i »Biotop, Biozönose, Avizönose, Zönotop, Monotop, Umwelt og Habitat« med udførlige definitioner og beskrivelser af hvert af begreberne. Resultaterne af denne temmelig gumpetunge klassifikation genfinder man heldigvis kun få steder i artsbeskrivelserne.

Værket behandler i mange tilfælde danske forhold og knytter de danske data til de slesvig-holstenske, og mange af de forhold, der er undersøgt og konklusioner, der er draget, må også gælde forholdene i Sønderjylland.

Bogen giver god valuta for pengene. Man må ønske, at det lykkes gruppen, der overvejende består af amatørornitologer, at videreføre værket.

Hans Skotte Møller

E. S. Gruson: *Check-list of the Birds of the World* (212 sider). Collins, London, 1976. Pris 3.95 eng. pund.

J. Monrooy Jr., J. Farran Jr. & W.J. Bock: *Reference list of the birds of the world* (207 sider). American Museum of Natural History, New York, 1975.

H.E. Wolters: *Die Vogelarten der Erde. Eine systematische Liste mit Verbreitungsangaben sowie deutsche und englische Namen*. Hæfte 1 og 2 (80 + 80 sider). Paul Parey Verlag, Hamburg, Berlin, 1975-76. Pris DM 38.00 + 38.00.

Standardværket, hvis man vil have besked om verdens fuglearter, hvorledes de skal klassificeres, hvad der opfattes som racer og hvad der kan regnes som selvstændige arter, synonym-navnernes jungle eller udbredelsen, har hidtil været Peter's »Check-list of the Birds of the World« (Cambridge — Mass.). Den udkom — stort anlagt — fra 1931. Desværre tog udgivelsen sin tid. Bind 8 og 11 foreligger idag som delvis trykklare manuskripter, og de først udkomne bind er forlængst forældede. Det samlede værk på 15 bind er langt fra at være praktisk anvendeligt. Efterhånden har et behov for en mere handy og samtidigt ajourført opslagsbog rejst

sig. Og her er resultatet: Inden for to år kommer der tre nye »afløserer«.

Alle tre bøger er tørre opremsninger af latinske navne. Det er ikke direkte spændende læsning. Men de tre løsninger er, emernes lighed til trods, så forskellige, at det må siges at være et ganske interessant studium at sammenligne dem (hvis man altså har en smule interesse for den systematiske ornithologi).

Måske umiddelbart mest tiltalende for de fleste ornithologer er Grusons bog. Den ser pæn ud — rigtigt indbundet og pænt trykt, og endog med én illustration (et kort over Verdens inddeling i 11 faunoområder). Det meste af bogen er en systematisk ordnet liste med latinske og engelske navne på alle arter. Med en simpel bogstavkode får vi en meget koncentreret udbredelsesoplysning. Endelig er der for hver art en henvisning til referencelitteratur — desværre ikke noget centralt arbejde om arten, men som oftest kun referencer til en check-list eller et regionalt oversigtsværk. Bogen er bekvem at finde frem i. Inden for hver slægt er artsnavnene ordnet alfabetisk — i store slægter er det dermed nemt at finde et bestemt artsnavn. Selve inddelingen er traditionel, dvs. følgende Wetmores system for de højere taxonomiske kategorier, iøvrigt følgende Peter's Checklist.

Men dette er også alt af positive træk. Informationsværdien om arternes indbyrdes slægtskabsforhold er minimal. Der er ingen opdeling i f.eks. underfamilier. To arter, som står hinanden så nær, at de måske hellere skulle opfattes som racer, kan, grundet den alfabetiske ordening komme til at stå vidt adskilt. Tilknytningen mellem slægterne er umulig at se (når f.eks. blyhønsene er ordnet alfabetisk, er det umuligt at se, at *Fulica rufifrons* er den mest primitive blyhøne, som danner overgangen til sultanhøns og rørhøns. Dette ses af både Wolters og Monory *et al.*'s fremstillinger). Små, naturlige grupper inden for slægterne er opløst, og i særdeleshed får vi problemer, når Gruson, uden nogen begrundelse, i flæng sammenslår tidligere accepterede slægter. Et eksempel: Ørkenløberne omfatter 3 nære slægtninge i slægten *Cursorius* samt de 4 bandede ørkenløbere, *Rhinoptilus* (mange vil endog hævde at de er så forskellige, indbyrdes, at de bør fordeles på tre eller fire slægter). Gruson slår *alle 7 arter* sammen i én slægt, *Cursorius*. En lille fodnote fortæller rigtigt nok, at *Cursorius* indbefatter *Rhinoptilus*. Men sæt nu, at man støder på navnet *Rhinoptilus chalcopterus* i en artikel, og ikke kender arten. Ønsker man at vide, hvad den er for en slags fugl, søger man i indexlisten. Der står ikke *Rhinoptilus*, kun *Cursorius*. Man kan altså slet ikke finde arten uden at skulle søge hele bogen og alle dens fodnoter på synonymnavne. Der findes mængder af lignende eksempler.

Angivelsen af udbredelsen er også uhensigtsmæssig i praksis. Udbredelseskoden viser nemlig hvilke faunoområder arten overhovedet er iagttaget i. Stenvenderen har f.eks. udbredelseskoden *abcdefgh*

ijk, hvilket betyder, at den findes i *alle* verdens faunoområder. I virkeligheden yngler den kun i de nordligste dele af områderne a og b (nearktiske og palæarktiske regioner). Forekomst iøvrigt er på træk, i vinterkvarterer eller tilfældige besøg. Koden kunne gøres mere informativ (uden at det skulle kræve mere plads) ved brug af f.eks. fede typer for yngleudbredelse, parentes omkring områder, hvorfra kun strejfeeksemplarer kendes.

Grusons kildemateriale er næsten udelukkende regionale faunaværker eller lokale check-lister. Han har i meget begrænset omfang taget hensyn til synspunkter fremkommet i tidsskriftsartikler og smånotitser. Den ret gammeldags klassifikation af adskillige grupper tyder på, at der er mange nyere, velbegrundede revisionsarbejder han slet ikke kender. Blandt andefuglene står f.eks. *Rhodonessa caryophyllacea*, *Stictonetta naevosa* og ederfuglene stadig sammen med svømmeænderne — noget vel ingen moderne andespecialist tror på (arterne står idag som ferskvandsdykænder, nær gæs og blandt havænder, resp.). Den manglende indsigt fremgår også klart af at nyopdagede fuglearter kun er medtaget, hvis de tilfældigvis er blevet medtaget i et regionalt faunistisk værk eller en check-list. Blandt de fuglearter, der er opdaget i løbet af de seneste 20 år mangler mindst 27!

En række småfejl understøtter også indtrykket af manglende kendskab til taxonomi og systematik. Hvis man bruger slægtsnavnet *Mesoenas* for Madagaskars mesiter, skal familienavnet, ifølge nomenklaturreglerne, være *Mesoenatidae*, ikke som i bogen *Mesitornithidae*. Talrige latinske navne er stavet forkert.

Alt i alt synes bogen fremkommet ved en sammenstilning af data fra en snes check-lists og mere eller mindre up-to-date oversigtsværker, uden noget kendskab til den grundlæggende litteratur om fuglenes systematik eller den stadige strøm af nye bidrag og meningsytringer, og uden nogen kendskab til systematikens regler. Enkelte vil måske finde den *praktisk*, hvis man er ude efter et hurtigt overblik over artsudvalget inden for en gruppe. Men man skal vide, at denne bog ikke kan opfattes som nogen standard for hvorledes fugle bør klassificeres. Indledningen begynder også med bemærkningen: »This is a book for »listers« and »tickers««. Og den kan såmænd ikke tages for mere end det.

Da er Monory, Bock & Farran's bog noget ganske andet. Den er spartansk udstyret, med simpelt papomslag, offset-trykt med skrivemaskintyper. Arterne står ordnet i et system af rubrikker for f.eks. afkrydsning eller notater, hvilket klart tilkendegiver, at bogen primært er beregnet som en handy indeks-liste ved arbejde med videnskabelige samlinger. Der er ingen engelske navne og intet om udbredelse. Men den kan på den anden side udmærket bruges som klassifikations-standard og som kilde for den som vil holde sig ajour om nyere ændringer i systematikken. Den er pinlig korrekt med hensyn

til nomenklaturreglerne.

Bogen har indicer over familier, underfamilier, slægter og de vigtigste synonyme slægtsnavne. S. 145-179 er en righoldig liste over anvendte kilder og nyere taxonomiske opfattelser. S. 180-183 opsummerer 67 fuglearter beskrevet i de seneste par årtier (komplet t.o.m. 1974, og med litteraturreference til beskrivelsen). Referencelisterne hjælper med at placere arter i synonymiserede slægter. Har man f.eks. navnet *Pauxi unicornis*, finder man i den alfabetiske index, at man skal søge under *Crax*, s. 19. Fodnote til *Crax unicornis* fortæller, at underslægter ikke anerkendes i den seneste revision, Delacour & Amadon's »Curassows and Related Birds« (Am. Mus. nat. Hist. 1973). For hver familie angiver reference-listen hvilken autoritet som følges (litteraturreference, i nogle tilfælde fulgt af en kort oversigt som sammenligner klassifikationen med den gamle, d.v.s. Peter's Checklist). Forfatterne synes, med få undtagelser, at have gjort fornuftige valg blandt de nyere revisionsforslag, såvel hvad angår hele grupper som en enkelt arts stilling i systemet. Når det gælder at være ajour må det nævnes, at forfatterne har kunnet studere de foreliggende manuskripter til bind 8 og 11 i Peter's Checklist.

Den nuværende klassifikation af fugle trænger, hvad angår opdelingen i højere kategorier, til en gennemgribende revision. Wetmores system bygger stort set på Gadow's fortolkninger fra 1893. Hans tanker er på mange måder fremragende, men det kunne ikke undgås, at man dengang tog fejl i enkelte vurderinger. Heller ikke Wetmores nyvurdering har indset alle de fundamentale fejl i ideerne om fuglenes tidlige udvikling. Vi har idag en systematik som begynder med stærkt specialiserede i stedet for decideret primitive grupper. Det kan næppe vare længe før opgøret med dette system kommer — en stribe enkeltstående ændringer er allerede foreslået. Men der findes endnu ingen ny, underbygget helhedsløsning. Derfor vælger forfatterne at beholde den grove inddeling uændret. De gør opmærksom på, at de kun tager hensyn til nogenlunde alment accepterede ændringsforslag. De vil ikke fremkaste noget nyt, som de ikke finder en udtømmende og plausibel begrundelse for. Rent personlige synspunkter holdes udenfor. Ud fra de mange stikordsbemærkninger om de enkelte arters stilling, kunne man imidlertid også forvente bemærkninger om de mere fundamentale ændringsforslag som foreligger. Hejre- og storkefugle behandles, f.eks., traditionen tro, som én orden. Men referencelisten kunne have indeholdt en bemærkning om, at der findes nyere evidens for at hejrer og storkefugle ikke er nærbeslægtede, og at ordenen Ciconiiformes derfor måske burde deles. Referencelisten kunne også i den traditionelle vandhønsesystematik have bemærket, at *Himantornis haematopus*, som står godt gemt midt inde i familien, har vist sig at være en meget særpræget, primitiv form som står midt imellem vandhøns og trumpETFugle. Talrige andre eksempler kunne gives.

Hvad angår velunderbyggede forslag til ændring i klassifikationen på artsniveau, er der imidlertid næppe nogen detalje forfatterne har overset. Vi må f.eks. vænne os til, at flagspætterne er så nært beslægtede med de tretåede spætter, at de skal slås sammen i én slægt, *Picoides*. Selvsagt er det umuligt at lave en liste over alverdens fugle uden fejl eller tvivlsomme punkter. Det kan f.eks. undre, at *Larus cachinnans* og *argentatus* uden begrundelse opføres som selvstændige arter. Eller at *Cygnus cygnus* og *C. buccinator*, uden begrundelse opføres som én art. *Calidris cooperi*, kendt i ét eksemplar fra 1833, mangler.

Vi må kunne konkludere, at denne liste fortæller alt, hvad der er alment accepteret eller godt underbygget i fuglesystematikken. Den er skrevet af personer, som kender Verdens fuglefauna og den taxonomiske litteratur.

Wolters bog (dvs. foreløbig de første to hæfter af bogen, frem til spurvefuglene; ialt skal bogen udgives som 5-6 hæfter) er et drastisk forslag til revision af fuglenes systematik og så modsat den foregående bog i hele sin form som vel mulig. Den giver et nyt syn, og denne fornyelse går lige fra ordensniveau til grupperingen af de enkelte arter inden for slægterne. Klassifikationen er meget nuanceret, med overfamilier, underfamilier og underslægter. For hvert navn opgives autornavn og år for beskrivelse, eventuelle vigtige synonymer, tit også en lille kritisk systematisk bemærkning (dog næsten altid uden nogen form for litteraturhenvisning). Artsnavnet gives på latin, tysk og engelsk, og følges af en kortfattet angivelse af udbredelsen. Endelig anføres de mest distinkte racer. Alt i alt får vi meget mere information end i de to andre bøger.

Wolters er blandt de mange taxonomer, som har indset at den gængse fuglesystematik langt fra giver noget godt billede af fuglenes indbyrdes slægtskabsforhold. Han forsøger at løse problemerne ved en cladistisk (Hemigiansk) analyse og klassifikation. Idet primitive træk kan gå tabt uafhængigt af hinanden i forskellige udviklingslinier, kan kun fælles afledede karakterer give sikker besked om udviklingens forgreningsmønster (et synspunkt som vi dog finder allerede i Gadows arbejder). Ud fra fælles afledede karakterer fastlægges stamtræets opbygning, og klassifikationen bestemmes i princip direkte af forgreningsmønsteret (dvs. hvor en udviklingslinie spaltes op i to grene, bliver hver af de to grene, lige fra forgreningspunktet, to selvstændige, ligeværdige taxonomiske kategorier. Når en af de to grene atter forgrenes, opstår to nye ligeværdige, men underordnede taxa, etc. Det er uden betydning, hvor særprægede arterne på den ene eller den anden gren måtte være, morfologisk). Metoden bygger på klare, semi-aksiomatiske påstande og definitioner, og skulle således være en mere eksakt videnskab end den gængse, vagt definerede systematiske metode. Dog nærmer metoden sig ren formalisme, uden sidestykke i den levende natur. Analysemetoden er meget klar, men de taxonomiske

kønskvenser indebærer desværre en helt ny meningsværdi af de forskellige taxonomiske kategorier, en enorm forøgelse af antallet taxa, og en enorm ustabilitet. Den systematik, som af tilhængerne angives at have »maximal informationsværdi«, giver ensidig informationsværdi om stamtræets forgreningsmønstre, medens al anden information, såsom hvor homogen eller distinkt udseende en gruppe er, tilsidesættes.

Wolters egen beskrivelse af metoden er så knap som vel mulig. Derefter følger så hans nye stamtræ og hans klassifikation. Han fremfører, at han støtter sig på talrige nyere publicerede undersøgelser. Men hvorfor så ikke give nogle litteraturreferencer? Han fortæller heller ikke, hvad han selv måtte have udført af analyse-arbejde. Det med ikke at fremlægge sin evidens er et mærkeligt træk som vi efterhånden har set i et anseligt antal cladistiske revisionsarbejder. Man får efterhånden det indtryk, at mange cladister føler sig så helligt overbeviste om at have fundet en ufejlbarlig metode, at de slet ikke behøver forklare, hvorledes de har båret sig ad (hvilke karakterer de har benyttet, hvorledes de objektivt kan fastslå, hvad der er den oprindelige, og hvad som er den afledede karakter, eller hvorledes de kan gardere sig mod at overse parallelismer eller reversioner af udviklingen).

Wolters klassifikation begynder med strudsefugle og ender med spurvefugle. Men bortset fra det, bryder den radikalt med det nuværende system; og det uden at der gives et ord eller en eneste kildehenvisning til forklaring. Nogle af de nye ting skal nok vise sig at passe — f.eks. at lommer står nær måge- og alkefugle, måske også at trapper har en vis tilknytning til strudsefuglene, og at Hoazinene tilhører gøgefuglene (dette er nu heller ikke Wolters private opdagelser). Men der er også masser af detaljer, som vil fordre sådanne spring og reversioner af udviklingen, at de virker ret usandsynlige. Måske har forfatterens stillingtagen til, hvad der er primitive tilstande og hvad der er afledede, været for overfladisk — men det kan vi jo kun gætte os til. Hvilken evidens kan der f.eks. være for, at petreller, pingviner og pelikanfugle skulle nedstamme fra mågefuglene? Eller for at placere lappedykkkerne mellem svømmerikser og mesiter? Eller for at placere hønsefuglene så langt væk fra tinamuer, vandhøns og vadefugle, som de har talrige anatomiske lighedspunkter med? På den anden side er mange nyere, velbegrundede teorier og klassifikationsforslag ikke medtaget eller nævnt.

Antallet af ordener er øget fra Wetmores 30 til 50. Også antallet af underordnede taxa er enormt forøget — vi møder en opsplitning i små slægter og underslægter som vi ikke har set magen til i det seneste halve århundrede. Eks.: Rylegruppen (24 arter, Scolopacidae) inddeles i *Philomachus*, *Tryngites*, *Micropalama*, *Aphriza*, *Calidris*, *Erolia*, *Limnocinclus*, *Heteropygia*, *Ereunetes*, *Eurynorhynchus*, *Pisobia*, *Leimonites*, *Neopisobia*, *Crochetia*, *Pelidna*, *Arquatella* og *Limicola*! De 25 vibear-

ter fordeles på 22 slægter og underslægter. Slægten *Anas* opdeles i hele 37 »arter« og 22 slægter og underslægter. Også francolinernes opdeling er helt utilbørlig. I flere tilfælde løber Wolters tør for synonymer og må konstruere nye slægtsnavne. Hensigten med opsplitningen skulle være at give et nuanceret billede af slægtskabsforholdet. Men for det første levner bogen ingen mulighed for at vurdere om vi nu får en *korrekt* billede. For det andet vil resultatet nok snarere blive forvirring end klarhed. Modsat cladismens ideer, er systemet nemlig ikke dichotomt opbygget. Når en familie opdeles i 10 ligeværdige underfamilier, ser man sagtens hvilke slægter som er nærbeslægtede, men man kan umuligt se, hvorledes underfamilierne er beslægtet indbyrdes. Dertil kommer, at Wolters er inkonsekvent i sin opsplitning. (Eks.: Samtlige trieler, inklusive de to meget afvigende arter *Esacus magnirostris* og *recurvirostris*, slæes — uden begrundelse — sammen i slægten *Burhinus*). Også systemets rækkefølge er inkonsekvent. De fleste grupper begynder han med de mest primitive former, mens andre starter med arter, som helt klart er meget avancerede. Snejpefuglene begynder f.eks. med den måske mest specialiserede art, *Scolopax (Philohela) minor*, og ender med de primitive stenvendere. I det store kompleks af hyrdefugle, andefugle, flamingoer, storkefugle og rovfugle er, ifølge Wolters *stamtræ*, de førstnævnte ældst. I hans *klassifikation* kommer de yngste grupper, dvs. ugler og falke, først, og han opfører hyrdefuglene til sidst, *efter* andefuglene. Undertiden hæfter Wolters sig øjensynlig ved meget overfladiske lighedspunkter, f.eks. når lappedykkarterne *Podiceps major* og *Podiceps griseigena* slæes sammen i en underslægt *Pedetaithya*. Det eneste lighedspunkt mellem dem er, at de er store, med sort issekalot, grå strube og rød hals. Lappedykkernes indbyrdes slægtskabsforhold er meget godt kendt fra anatomiske og ethologiske studier. Wolters benytter den reviderede systematik (selv om han opfører de mest avancerede arter først og slutter med de primitive), men på ét punkt vælger han altså at lægge mere vægt på en ydre farvelighed end på anatomi og ethologi. Mængder af andre, øjensynligt lidet overvejende detaljer kunne nævnes.

Enkelte lyspunkter er der heldigvis. F.eks. giver Wolters utvivlsomt en forbedring af Rallidae-systematikken (baseret på Storrs Olsons fylogeni) og det er ikke urimeligt at tro, at rækkefølgen af de første ordener genspejler fuglenes tidligste udvikling ganske godt: Først kommer strudsefugle, så tinamuer, de gruiforme grupper og vadefuglene. Også duefuglenes og gøgefuglenes nye inddeling synes at genspejle udviklingen inden for grupperne ganske godt.

I det store og hele er min reaktion på arbejdet snarere forbavset end indtryk af noget fremskridt. Man må spørge sig, hvad meningen kan være med at fremsætte en helt ny fugleklassifikation i denne form, dvs. som en ren, nærmest ukommen-

teret liste. Noget sådant skulle man afstå fra, indtil man har underbygget sine bevæggrunde i detaljer, og endelig ladet andre taxonomer komme til med deres vurdering. Først når der foreligger en udbredt »opinion« blandt eksperter, kan et nyt system fremlægges. Kun evolutionsforskeren har interesse i at enhver idé straks kommer på tryk. Enhver anden bruger af en klassifikation (og det omfatter mange kategorier, fra økologer til fysiologer eller amatør-ornithologer) vil være mere interesseret i at det er *stabilt*. Det er selvsagt vort mål engang at nå frem til en »naturlig« klassifikation, men hensynet til klassifikationens mangeartede brugere bør mane til konservatisme. Først når der findes en bred enighed om hvorledes systemet kan blive bedre, kan man tillade sig at lave det hele om.

JF

R. D. Chancellor (red.): World Conference on Birds of Prey. Report of Proceedings. (442 sider, talrige tabeller og figurer). ICBP 1977. Pris 5.50 eng. pund.

The International Council for Bird Preservation (ICBP) havde i dagene 1.-3. oktober 1975 kaldt alverdens rovfuglefolk til møde i Wien for at diskutere rovfuglenes situation. Den første konference i Caen i 1964 havde været ren europæisk, men denne gang var der deltagelse fra 19 lande i tre verdensdele. Fra Danmark deltog Jan Dyck, Jörn Eskildsen og Hans Skotte Møller. Denne indholdsrige bog er beretningen om konferencen.

Næsten halvdelen af bogen optages af regionale og nationale beretninger. Det er i denne del, man finder mest substans, og blader man gennem de forskellige landes indlæg, er der et væld af oplysninger at hente. Der er som ventet stor forskel på nøjagtigheden i oplysningerne, men stort set kan man spore en voksende forståelse for rovfugle i mange lande, først og fremmest i Nordeuropa og Nordamerika. I lande som f.eks. Malta og Italien er det fortsat livsfarligt at være rovfugl. Listen over ynglende arter i disse to lande er et sørgeligt syn, og tallet 80.000 nedlagte rovfugle årligt i Italien er deprimerende og viser, at der er langt igen, før befolkningen ændrer holdning til rovfuglene. Der er dog også lyspunkter. I Spanien, hvor man indtil for få år siden betalte skydepræmier for rovfugle, er de nu totalfredet, og selvom en god lov ikke er tilstrækkeligt, så er det glædeligt at erfare, at spanske ornithologer er særdeles aktive for at bevare landets enestående rovfuglefauna. En glædelig overraskelse er det, at Den blå Glente ser ud til at brede sig fra Portugal og ind i Spanien, hvor der nu skulle være en bestand på 100 par; det lyder næsten for godt til at være sandt. Fra England kommer en anden glædelig nyhed, nemlig at Vandrefalken ser ud til at være på vej op igen. I 1963, da arten nåede sit

laveste bestandstal, regnede englænderne med at den lå på 44 pct. af før-krigsniveau, men i 1975 regner man med, at dette tal er steget til 60 pct. eller 420 par.

Anden halvdel af bogen optages af beretninger om de forskellige forskningsprojekter vedrørende rovfugle. Her omtales bl.a. amerikanernes energiske indsats for at følge og begrænse nedgangen hos Den hvidhovede Havørn, Fiskeørnen og Vandrefalken. Både canadiere og amerikanere har iværksat storstilede forsøg med at forbedre miljøet og derigennem ophjælpe rovfuglebestandene. De svenske projekter med Havørn, Vandrefalk og Stor Hornugle bliver indgående behandlet. De nyeste forsøg med kunstig befrugtning og udrukning omtales i et par mindre indlæg plus et større, der fortæller om de amerikanske opdræt af Vandrefalke til senere udsætning i naturen. Resultaterne ser lovende ud, men det må nok være på sin plads at understrege, at det ikke nytter meget at udsætte giftfrie Vandrefalke, hvis miljøet stadig er giftigt; det er den gamle historie med at kurere symptomerne og lade sygdommen i fred.

Alt i alt er der sket gode fremskridt siden konferencen i 1964. Det er i hvert fald opmuntrende, at de fleste regeringer nu går ind for fredning af rovfuglene. Så er det bare spørgsmålet, om det også vil lykkes at overbevise de respektive befolkninger om rovfuglenes eksistensberettigelse.

Bogen er uundværlig for den, der vil holde sig orienteret om rovfuglenes situation i 70'erne. Den er fyldt med værdifulde oplysninger og er en sand guldgrube for alle rovfuglefans. Man ser med spænding frem til næste konference. Var de svage tegn på en *lidt* lysere fremtid for de nordeuropæiske rovfugle nu også velbegrundede?

BPN

Myrfyn Owen: Wildfowl of Europe. — Med forord af Peter Scott og farvetavler af Hilary Burn. — (257 sider) — Macmillan, London, 1977. Pris 15 eng. pund.

Denne bog om de europæiske andefugle indledes med kapitler om systematik, økologi, bestandsforhold, træk, adfærd, forholdet til mennesket m.m. i en præcis og populær form og med mange nyere oplysninger. Herefter følger en systematisk gennemgang af alle arterne, 55 ialt, dvs. også visse ikke oprindeligt europæiske arter, som optræder forvildet eller hyppigt undsluppet fra fangenskab. Disse kapitler om de enkelte arter er for de flestes vedkommende gode og rummer bl.a. en mængde oplysninger om bestandsforholdene i de senere år, som ikke er tilgængelige andetsteds. Forfatteren har i høj grad hentet nyere oplysninger hos kolleger og ved projekter på sit arbejdssted, the Wildfowl Trust, som tillige er hovedkvarter for International

Waterfowl Research Bureau. Kapitlerne om de enkelte arter rummer imidler en svaghed: De er ret uensartede m.h.t. grundighed og længde, hvilket naturligvis i nogen grad er influeret af mængden af eksisterende viden, men i endnu højere grad synes bestemt af den traditionelle britiske interesse for de enkelte arter, og ikke mindst af forfatterens eget faglige engagement. Mens kapitlerne om gæs er meget grundige og fyldestgørende, synes det for en dansk læser beklageligt, at mange dykænder »er spist af« med 1-2 sider med meget summariske oplysninger. Bogen er gennemillustreret med gode og up-to-date kort. Især kortene over vinterudbredelse og trækforhold er værdifulde, mens visse kort, hvorpå yngleudbredelse for flere arter er slået sammen, desværre er ret intetsigende. Hilary Burn's farvetavler er meget smukke, især gåsetavlerne. Alt i alt er Myrfyn Owen's og Hilary Burn's bog vældig god. Den er særdeles nyttig for den, som ønsker en nyere oversigt over andefuglenes forekomst og bestandenes trivsel, samtidig inspirerende og letlæst for den, som holder af at få smukke farvetavler krydret med facts om fugle.

Anders Holm Joensen

H. Dost & W. Grummt: Sittiche und andere Papageien. 4. udg. (162 sider, 24 farvetavler). — Urania-Verlag, Leipzig, Jena, Berlin. Pris 7,50 DDR mark.

Denne østtyske papegøjebog henvender sig især til interesserede i papegøjehold. Foruden korte almene kapitler om erhvervelse af fuglene, bure, foder og opdræt, indeholder bogen en gennemgang af de hyppigst holdte arter. Der er 264 litteraturhenvisninger, særligt om opdræt.

JD

Dieter Poley: Kolibris (158 sider, 76 sort-hvide figurer, hvoraf 25 fotografier, 12 farvefotografier). Die Neue Brehm-Bücherei. A. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt, 1975. Pris 16,90 DDR-Mark.

Kolibriernes farvepragt, deres usædvanlige flyveevne, deres funktion som blomsterbestøvere, deres evne til at gå i dvale og mere til gør, at de må betragtes som en af de ejendommeligste fuglegrupper overhovedet. I denne lille bog er samlet mangfoldige oplysninger om deres liv. Forfatteren når stort set hele spektret rundt med beskrivelser af deres bygning, flugt, ynglebiologi, sociale adfærd, etc. Også et ret udførligt kapitel om hold i fangenskab er med. Der er en udførlig bestemmelsesnøgle til de over 300 arter og sluttes af med en ret udførlig litteraturliste. Jeg savner en omtale af farvedannelses-

mekanikken i fjerene, et forhold der er undersøgt temmelig godt. Forholdet mellem blomster og kolibri er til gengæld særlig udførligt behandlet, ligesom der også er blevet plads til et afsnit om kolibriernes mytologiske betydning.

Bogen er velillustreret omend farverne er af beskeden kvalitet. Men hvor meget kan man forlange til den beskudne pris? Dejlige kolibrifotos kan man jo finde andre steder. Forfatterens stil er noget tung med mange citater og med megen vægt lagt på, hvilken autoritet der har skrevet hvad. Men som helhed er det en god introduktion til nogle spændende fugle.

JD

Heinz Menzel: Der Hausrotschwanz (84 sider, 36 figurer, 19 tabeller). Die Neue Brehm-Bücherei 475. A. Ziemsen, Wittenberg-Lutherstadt 1976. Pris ikke opgivet.

Denne lille monografi om Husrødstjerten gennemgår de vigtigste ting om artens spændende levevis. Hovedvægten er lagt på ynglebiologien, hvor der er en meget detaljeret gennemgang af bl.a. ankomsttidspunkt til ynglepladsen, territoriestørrelse, pardannelse, habitatvalg, redebygning, æglægning, rugning og ungeudvikling (herunder en fin billedserie). Tilfælde af bigami er omtalt, ligesom eksempler på bastardering med Rødstjerten åbenbart ikke er nogen sjældenhed. Desuden er der omtale af bestandstætheden og svingninger i bestanden forskellige steder i Mellemeuropa, og der gøres nøje rede for træk- og overvintringsforholdene. Til at illustrere det sidste findes en række hæderlige kort, der viser, hvor de forskellige mellemeuropæiske bestande overvintrer.

Man har indtryk af, at forfatteren virkelig har fundet frem til og gennemgået alle relevante kilder om Husrødstjerten. Listen over anvendt litteratur fylder således 9 tætskrevne sider, så alene herigenem har man et godt udgangspunkt for videre studier af arten.

Tommy Dybbro

Jon Fjeldså: Guide to the Young of European Precocial Birds (285 sider, 39 farvetavler, 27 sort-hvide figurer samt talrige vignetter). Forlaget Skarv, 1977. Pris kr. 200,00.

Fjeldså's dunungebog har været imødeset med stor forventning, og det er med god ret man kan fastslå, at læseren får fuld valuta for pengene. Denne bog må betegnes som et hovedværk i dansk ornitologisk litteratur, og den vil være standardværket om dununger i mange år fremover, et værk der vil blive brugt over hele Verden, ikke mindst takket være at

den er på engelsk. Englænderen Colin Harrison udsendte for et par år siden en bog om de europæiske fugles reder, æg og unger (den danske udgave er anmeldt på side 69); en sammenligning mellem de to bøger falder ikke ud til Harrisons fordel, dertil er hans bog for overfladisk og indeholder for mange fejl. Fjeldså har formået at trænge dybt ned i et vanskeligt emne, og takket være sine kunstneriske evner har han tillige formået at illustrere dununge-dragterne som ingen anden før ham. Jeg gætter på, at bogen i løbet af kort tid vil blive et »must« for studenter overalt i Verden.

På dansk har vi ikke nogen betegnelse, der fuldstændigt dækker det engelske »precocial«, men ordet *redeflyende* (på engelsk *nidifugous*) rammer nogenlunde rigtigt, idet »precocial chicks« er unger, der klækkes dunklædte og i de fleste tilfælde forlader reden hurtigt efter klækningen. Dog er ikke alle »precocials« redeflyende (f.eks. albatrosser og andre stormfugle). I Europa har vi omkring 180 redeflyende fuglearter. Det er i store træk følgende: lappedykkere, flamingoer, svaner, gæs, ænder, hønsefugle, traner, trapper, vandhøns, vadefugle, kjover, måger, terner, alkefugle og lommer. Forskellige overgangsformer mellem redeflyende og rade-faste (*nidicolous*) omtales ganske kort (pelikaner, stork., hejrer m.m.).

Forfatteren inddeler precocials i fire grader, lige fra de mest typiske hønsefugle, som ikke engang ruger æggene og hvor ungerne er i stand til at flyve næsten fra det øjeblik de kommer ud af ægget (tallegallahøns), over de hyppige tilfælde, hvor æggene ruges af en af forældrene, som senere ledsager ungerne men ikke fodrer dem (de fleste ænder, vadefugle m.m.), til de tilfælde hvor forældrefuglen delvis fodrer ungerne (svaner, rørvagter), og endelig de tilfælde hvor ungerne er helt afhængige af den voksne fugl (lappedykkere, flamingoer, rørhøns, blichøns, lommer).

Størstedelen af bogen er helliget artsbeskrivelser, begyndende med lappedykkere og sluttende med alkefugle og lommer. Foran hver gruppe ridses dens karakteristika op i forhold til andre grupper. I disse afsnit finder man mange interessante oplysninger om artsfæller i andre verdensdele og deres mulige systematiske placering. Det lykkes i det hele taget forf. overalt i bogen at se de europæiske dununger i et verdensomspændende perspektiv, hvilket vidner om hans store viden, der bygger på felt- og museumsundersøgelser i flere lande. Artsbeskrivelserne indeholder også en hel del ynglebiologiske data, plus oplysninger om udbredelse og ynglehabitat. Ringmærkere vil kunne få glæde af artsbeskrivelserne, og i et indledende kapitel gives forskellige instruktioner om ringmærkning af dununger.

I et andet af de indledende kapitler behandles ungerens ontogenetiske udvikling. Det fremgår her, hvor forskelligt de forskellige familier udvikler sig. Hos hønsefuglene sker der en hurtig udvikling af vingerne, mens vingerne hos f.eks. vadefugle udvikles langsommere til fordel for benenes vækst.

Disse forhold afspejler naturligvis arternes forskellige flugtmetoder. Farvetavlerne viser også eksempler på den ontogenetiske udvikling, og man havde gerne set dette emne uddybet mere, men det ville selvsagt sprænge bogens nuværende rammer. Måske var der her et emne for en fremtidig bog?

De mest interessante dele af bogen, i hvert fald for undertegnede, er dem, der belyser mulighederne for at bruge dunungernes dragtmønstre til at studere deres fylogeni. Ideen er den, at ungerens mønstre afspejler to forhold. Dels virker dundragten camouflerende (kryptisk) i miljøet, men samtidig synes selve tegningen at være konservativ og afspejle fuglens slægtskabsforhold. Problemet er altså at skille de kryptiske, adaptive elementer, som f.eks. er farverne, fra de konservative, non-adaptive. Vil man derfor studere disse konservative elementer, skal man ikke dvæle ved farvetavlerne, men snarere ved de sort-hvide tegninger, som forf. da også så rundhåndet har forsynet bogen med.

Fjeldså er ikke den første, der har påpeget disse muligheder. Amerikaneren Jehl udførte for en halv snes år siden nogle forsøg med at anbringe forskellige dununger i forskellige habitater. Han kom frem til to konklusioner, 1) at ikke-beslægtede arter med helt forskellige mønstre godt kunne have den samme høje kryptiske virkning i samme habitat og 2) at nært beslægtede arter havde ret ens mønstre, selv om de levede i helt forskellige habitater, og mønstrene havde nogenlunde ens kryptisk værdi i de forskellige habitater. Jehl synes dog nærmest at have givet op over for dununge-dragternes mangfoldighed. Det er imidlertid lykkedes Fjeldså at videreudvikle disse principper og analysere en meget lang række dunungetegninger. I flere afhandling, bl.a. om sandhønsenes (Vidensk. Meddr. dansk naturh. Foren. 139, 179-243, 1976) og vadefuglens systematik (Ornis Scand., 1978, i trykken) har han kunnet opstille sandsynlige evolutionsforløb på grundlag af dununge-dragterne. Principperne kommer også frem flere steder i bogen. Om forf. har ret i alle de opstillede forløb kan diskuteres, men det berører ikke det rigtige i principperne.

Næppe nogen fugle-systematikere vil i dag betvivle dunungetegningernes fylogenetiske værdi, men det skal dog ikke forlede én til at tro, at sagen er let og ligetil. En vanskelighed frembyder de meget store slægter, hvor variationen mellem arterne er minimal. Den belgiske mågeekspert Devillers har således givet udtryk for, at han ikke kan bruge dununge-mønstrene i sine undersøgelser over slægten *Larus*'s systematik, ganske simpelt fordi mønstrene ligger for tæt på hinanden. Fjeldså's tegninger, f.eks. fig. 23, synes at give ham ret. Anderledes forholder det sig med slægten *Charadrius*, som også er meget artsrig; her fordeler arterne sig i højere grad i klart afgrænsede grupper, og her er dununge-dragterne en stor hjælp til at udrede de fylogenetiske forhold. En anden vanskelighed er den individuelle variation, som forf. illustrerer på fig. 22, der viser syv forskellige dununger af Hættemåge. Sammenligner

man disse syv unger med de to Tyndnæbbede Måger på fig. 25, får man en idé om vanskelighederne. I sådanne tilfælde er det nødvendigt med store serier af unger for at finde et »statistisk« mønster (jvf. fig. 23). En tredje vanskelighed består i, at visse arters mønstre synes at være gået tabt i evolutionens løb; det ser ud til at være sket hos svaner og kjoever.

Bogen er ikke uden trykfejl, og dens lay-out kunne måske have været bedre; det er således forvirrende, at figurteksterne er sat med brødskrift, og der er et par steder problemer med figurhenvisninger. Bortset fra disse småting har forlaget grund til at være tilfreds med en meget smuk produktion. Den helt afgørende faktor i et værk af denne type, illustrationerne, fremtræder så godt som fejlfrie. Farvetavlerne er på én undtagelse nær (tavle 7) helt perfekte, og Fjeldså har sin vane tro givet fuglene et liv og en variation, som man sjældent finder i den slags håndbøger. Forlaget har da også, i sikker viden om tavlernes kunstneriske værdi, ladet fremstille nogle plakater, som kan erhverves ved henvendelse til forlaget.

Som det er fremgået af ovenstående, er det svært at finde noget at kritisere i denne fremragende bog. Den er en milepæl i dansk ornitologisk litteratur, og enhver som har interesse i fuglenes ynglebiologi eller systematik (og hvem har ikke det) må læse bogen. Titlens beskedne »Guide« kunne såmænd godt være udskiftet med ordet »Handbook«, som er helt dækkende i dette tilfælde; det er i hvert fald vanskeligt at forestille sig en mere udtømmende behandling af emnet. Det er en selvfølge, at bogen er skrevet på engelsk; den bør få en vid udbredelse. Midt i strømmen af fuglebøger, der mere eller mindre er opkog af tidligere bøger, er det en fornøjelse at sidde med en bog, der på alle måder er enestående. Køb den mens tid er.

BPN

Poul Bondesen: *North American Bird Songs, a world of music* (254 sider, 225 figurer). Scandinavian Science Press Ltd., 1977. Pris kr. 93,00.

I denne bog beskriver Skandinaviens førende fuglestemmemforsker, Poul Bondesen, Århus, 290 nordamerikanske fuglearters stemmer. Den er resultatet af flere studieophold i Nordamerika, hvorved forfatteren har fået et indgående kendskab til de nordamerikanske fuglestemmer. Fremstillingen er meget kortfattet og er bygget op over lydanalyser af alle arternes sang (spektogrammer m.v.). Hver arts sang og andre stemmeytringer beskrives i den terminologi som lydanalyserne har muliggjort, så det kræver en indleven i denne for at få udbytte af bogen.

For alle der arbejder med fuglestemmer er syste-

matikken i bogen meget værdifuld, og for de der skal til Amerika er den sikkert en fremragende introduktion til Den ny Verdens fugleliv, men ref. har ingen mulighed for at bedømme dette sidste forhold.

Lorenz Ferdinand

Harry Hjortaa: *Fuglelivet året rundt* (360 sider, mange sort-hvide fotos og tegninger). Politikens forlag, 1977. Pris kr. 63,50.

Der har længe været behov for en ny og moderniseret udgave af Politikens håndbog »Jeg ser på fugle« fra 1959. Om Politikens forlag har ment, at konservator Hjortaas bog opfylder dette behov, skal jeg ikke kunne sige. Men er det tilfældet, så tager forlaget grumme fejl.

»Fuglelivet året rundt« er en håndbog på 360 sider, som er inderligt overflødig. Den gentager blot side op og side ned, hvad der står i et utal af fuglebøger fra de sidste ti år. Kompositions-mæssigt er den sammensat efter formlen »Onkel Hjortaa tegner og fortæller ...«

For at begynde et sted starter forfatteren med 26 siders løst og fast om standfugle. Derefter tager han fat på januar måned med vintergæster for derefter at køre året igennem og slutte med december og fuglefordring. Undervejs kommer han rundt om så forskellige emner som blandt andet »Noget om rovfugle, Tranetur til Sverige, En dag på Skagen, Vi har også fuglefejle, Noget om fugletræk, Kunstige redepladser, Noget om gæs og fuglelokaliteter i Slesvig-Holsten«. Indholdet kunne være klippet sammen af 3-4 ornitologiske populær-bøger suppleret med forfatterens private iagttagelser.

Skrive kan Hjortaa desværre ikke. Der er noget ubehjælpeligt gammeldags og selvhøjtideligt over de lange sætningskæder med de mange indskud. Og så denne mani med at tage læseren i hånden og sige: »Vi skal nu se på ...« Forfatteren vil måske selv mene, at han bestræber sig på at popularisere emnet. Men at forklare hvorfor trækfugle ikke synger om efteråret på vej sydover med, at »Fuglene har i den forløbne ynglesæson sunget alt det, der skal synges, derfor drager de nu temmelig lydløse af sted«, — eller at forklare den langsomme træk-hastighed om efteråret med, at da fuglene »nu har fået besværet med børnene overstået, har de ikke noget særligt jag« — det er ikke popularisering, det er at skrue bogens målgruppe ned til et børnehaveklasse-niveau. Og selv børn ville det være uforskammet at spise af med den slags pop-sprog. Kan man ikke gøre det bedre, så skal man lade være med at skrive bøger.

Er forfatteren ringe til det sproglige, så står det om muligt endnu ringere til med talentet som tegner. Det må have taget dage at nusse de mange, stive tusch-tegninger sammen, som umotiveret er

droppet rundt omkring i teksten. Og i langt de fleste tilfælde har tegningerne ingen funktioner. De fortæller ikke noget, viser blot en fugl, som omtales samme side. Skal der være tegninger i en fuglebog, må man kunne forlange, at de enten er dygtigt lavet og derfor i sig selv er en oplevelse, eller at de er illustrative, f.eks. forklarer/demonstrerer et adfærdsmønster, et særligt bygningstræk hos en fugl eller lignende. Hjortaa's tegninger opfylder ingen af disse krav. Derfor er de så pinligt overflødige.

Det samme kan man hævde om en god del af de mange sorthvide fotos. Blandt de forholdsvis mange redefotos er der et par udprægede katastrofer. Konservator-kollega Ib Trap-Linds foto af Hede-høgen ved rede med unger er en af dem. Den mands redebillede har altid givet mig det indtryk, at han bruger enten en grønthøster eller en mejetærsker som fotoskjul. Hede-høg-billedet på side 126 bestyrker denne mistanke. Al vegetation foran

fuglens rede er mejet ned. Taget i betragtning at Hede-høgen gør, hvad den kan for at skjule sin rede, er det næppe til gavn for den sjældne fugls ynglesucces, at halvdelen af reden pludselig grænser op til en afhøstet stubmark.

Løvrigt er fotografierne blot små billeder, der viser en art, som omtales samme side eller landskaber og idyller. Ind imellem pæne fotos, men uden mening eller indhold.

Helhedsindtrykket er en overflødig bog, for hvilken målsætningen blot har været, at Hjortaa gerne ville skrive en bog. Og det har han så gjort. At trykke den i 10.000 eksemplarer synes dumdrigt. I stedet skulle forlaget hellere have udsendt en moderniseret udgave af »Jeg ser på fugle«. Den er der brug for, og den ville blive købt. Det vil Hjortaa's bog næppe — i hvert fald ikke af

Kjeld Hansen